

I

Han lägger boken över bröstet och lutar huvudet mot kudden. Jag vet inte om han blundar eller tittar på sina händer som vilar mot pärmarna. Munnen är sluten men han öppnar den och drar några häftiga andetag som om han inte kunde få nog med luft. Hans hy är blek men nattens svett har torkat in. En okänd svalka rör sig kring hans ansikte och kroppen som förut var spänd slappnar av. Han lyfter armarna från boken och sträcker ut dem från kroppen så långt den smala sängen tillåter. Sedan sårar han på benen och befriar sig från knutenheten.

En mås skriar som ett eko av den röst som väsnas inuti honom. Han spärrar upp ögonen och tittar sig omkring som om han såg sitt rum för första gången. Det välbekantas otydlighet ersätts av det nyupptäcktas skärpa.

Aljosjas mjuka stämma talar i hans minne men låter alltmer avlägsen. Själva mildheten stöter bort honom som om den ville dölja något. Han skiljs från den av bröderna Karamazov som stod honom närmast och anar samtidigt att en avgörande förändring inte inträffar utan att vara förberedd, om än i det fördolda. Men längtan efter att nå fram till ett annat liv har växt sig starkare och därför framstår Aljosja som mer undergiven än han är. Drömmarna samarbetar med fantasin och vardagens torra besked. Och Ivan med sitt provokativa, befriande och ödesdigra tvivel har sagt att det varken finns någon Gud eller Djävul och

inte heller någon odödlighet.

När han ligger där på sängen ensam och uppfylld av vad han läst förstår han nog att han har försökt leva kvar i en bekväm dubbelmoral genom att förneka dess ena sida. Jag skriver ”nog” för jag har ingen fullständig inblick i hans tankar. Men nu är hans barndom över. Därför inser han att försoning är undanflykt. Mystiken överbryggar det oförenliga med känslor och tankeflykt. Just så sa Ivan till Aljosja när denne gick sin väg.

I sitt sinne ler han mot Ivan. Han förstår att förtvivlan är en väg till befrielse. Gud kan inte vara allsmäktig utan att vara ond. Och om odödligheten inte finns så är för den skull inte allting tillåtet. Moralerna måste vara den enskilda människans ställningstagande, inte en lag övervakad av en himmelsk despot. Men när Ivan säger att han accepterar Gud men inte dennes skapelse och att människor i själva verket inte tror på Gud utan på underverket, så undrar han om det är en undvikande provokation.

Kanske formulerar Ivan denna motsägelsefulla tanke därför att han älskar livet mer än meningen med det.

Den unge man som vilar på sin säng framför mig förstår att han har förlorat Aljosja i sig själv men jag märker också att han förbiser tvivlet hos den fromme ynglingen.

Jag ser honom tydligt men skärpan i bilden växlar. Ibland dämpas den och blir suddig som om han skuggades eller löstes upp. Min blick är inte tillräckligt uthållig. Den har samma svaghet som minnet. Men det är bara börjans osäkerhet. Snart lär jag mig att ju mer man minns desto mer kommer man ihåg och det förflutna blir levande i nuet.

Jag ser genom flerdubbla speglar där samma bild reflekteras på olika sätt men också kan falla samman i en kon-

turskarp form som inte vill bli ifrågasatt. Skrattspeglar kan bilda ett skräckkabinett.

Men pojken ser inte mig utan tittar rakt igenom som om jag inte var där. Jag är lika osynlig som hans egen framtid. Det kommer att ta honom femtio år att få syn på mig. Nej, då blir perspektivet omkastat och det blir i stället jag som ser mer av mig själv med hans hjälp.

Oroad men nyfiken blickar han fram mot det okända. Sedan länge har han rationaliserat sin aftonbön till ”Herre tack för allt, Herre hjälp alla, Herre du vet allt”. Han vill inte i detalj upprepa sina önskningar eller precisera tacksamheten och kanske glömma något viktigt eftersom han inte tycker att han har så mycket att tacka för som livet inte skulle ha gett honom ändå. Det räcker inte längre med att en ängel bär två förgyllda ljus runt huset han skall sova i.

Gud och livet har skilts åt. Därför är det han viskar för sig själv mindre en bön än en besvärjelse mot okontrollerbara makter som kanske inte finns. Men hur ska man kunna veta eller vara säker på det obegripliga och det som inte syns? Hittills har han inte vågat sluta be av rädsla för att bli bortglömd eller bestraffad av den Gud som mor älskar och far tjänar som den herre som har de enda giltiga svaren på allting. Oa vill slippa att sitta av en gudstjänst varenda söndag men inte lämna den gemenskap som är hans hem.

Drömmar som gläder honom men som han inte litar på strömmar genom hans kropp. Intuitivt vet han att fantasierna måste lämna det svindlande för att bli anspråkslöst verkliga. Jag ser tillbaka och möter en välbekant men främmande yngling, tills vidare okänd som om en del av mig själv hade försvunnit. Jag är nu en del av det förlopp som jag iakttog när jag skrev romanen om min farfar Konrad.

Då såg jag ett barn och en gammal man komma ut ur ladan nere på ängen. Jag såg att de talade livligt med varandra men hörde inte vad de sa. Men jag förstod att de var samma person i två vitt skilda skeden av livet. Och att det var nödvändigt att jag såg dem samtidigt för att kunna nå fram till olikheter, förändringar och likheter i deras liv.

Nu står jag framför ynglingen som försöker vila sinnet genom att låta kroppen slappna av. Vi har en hel del gemensamt, men långtifrån allt. Mycket hos honom finner jag rörande och starkt medan annat är odrägligt, okänsligt och självupptaget. Jag tycker att det begränsar hans synfält och möjlighet att handla. Hans energi ligger i väntan och är nästan osynlig förutom i otålighetens inre rörelser som blir synliga i utmanande repliker. Nu väntar på att han ska ge sig hän och lämna historien åt det förflutna som också är en avlägsen framtid.

Hans rum är ett tapetserat och inrett vindsrum med vinklat tak. Han valde det framför det större rum som hans syster Gunilla gärna ville ha. Där skulle han inte fått vara ifred eftersom det låg ytterligare ett rum innanför. Den lilla kattvind han bestämde sig för behöver ingen gå igenom på väg till sitt eget.

Fönstret på kortväggen släpper in södersolen men skuggas av lönnens lövverk. Skuggorna fladdrar mot väggen. Fläckar av imma syns mellan rutorna och markerar instängdheten. Han borde vädra. Jag är osäker på årstiden men solen har stigit över trädtopparna och bergets krön. Klockan är snart halv elva. På avstånd hörs trafiken från Riks-tvåan, skolbussens väg. Motorljuden stryker genom dalen och dör ut. Det är söndagsförmiddag. Inga lastbilar.

Är det tårar i hans ögon eller blank klarhet? Han sätter sig upp och tar på sig tofflorna. De luktar fukt, ylle och instängdhet. Utifrån hallen hör han de minsta syskonen springa i trappan till undervåningen. Sedan kommer far ut ur badrummet där han låtit gaserna i tarmen braka som en trombon. Nu harklar han sig för att också rensa strupen.

Kan de inte ge sig iväg så att Oa får bli ensam i huset? Han sjunker ner i fladdermusfåtöljens blå galon. Där kan han sitta hur han vill, med benen upp och huvudet ner, tvärtom eller på sidan.

På långväggen snett emot honom hänger Stringbokhyllan. Han vill att den skall bli fullproppad! Där står en bunt Bigglesböcker med olivgröna ryggar och dessutom "Öknens ande", "Robinson Crusoe", som han läste redan när han var nio år och lika litet som nu anade att livet slutar på en öde ö, "Vägen genom A" av Alf Henrikson, konfirmationsbibeln och psalmboken, "De tre musketörerna", Harry Martinsons dikter och de två band av "Bröderna Karamazov" som han hittills har läst. Det tredje ligger på sängen.

Det knackar på dörren. Oa reagerar inte. Far bultar igen. "Kom nu", ropar han, "det är dags att åka till kyrkan". Han svarar fortfarande inte. Bestämda steg avlägsnar sig och går nerför trappan. Då kommer mor. Hon tar i handtaget men han har låst dörren. "Följ med oss nu Oa", säger hon, "jag blir så ledsen annars." Det snörper i bröstet, men han bemannar sig. "Nej, jag vill inte", säger han, "jag kan inte." "Du är väl inte sjuk?", undrar hon. "Inte alls", svarar han.

Att inte underkasta sig familjens förväntningar och krav

är en befrielse även om den rymmer ett hot. Han måste ut ur den gemenskap som blivit ett fängelse. Ännu vet han inte att han låter tilliten gå under genom att gömma den så djupt inuti sig själv att han inte tror att den finns.

Förnekelsen ska öppna världen för honom. Gud älskar inte den skapelse som inte är hans. Och om han lät människorna mörda hans enfödde son så var det för att alla dom som inte kunde tro på honom skulle förgås. Tron handlar om Guds egenkärlek, som ställer villkor för människornas räddning. Underkasta dig. Eller dö för evigt.

Naturligtvis säger han ingenting av detta till henne som står utanför dörren och hoppas att han skall komma ut.

Mor suckar och tar ytterligare några tag i handtaget innan hon avlägsnar sig. Då rycker Gunilla i låset. ”Kom nu”, säger hon, ”var inte så dum! Du tänker bara på dig själv!”. ”Det har du inte med att göra”, säger han lågt och hör hur hon springer nerför trappan för att hinna ifatt de andra.

Det var Gunilla som döpte honom till Oa. När hon var liten kunde hon inte uttala hans namn utan kastade om vokalerna och strök konsonanterna. Nu är hon fjorton men han behåller gärna smeknamnet. Det är kort men gränslöst, inte kringgärdat av konsonanter. Och jag får följa honom från O till A.

Ifyra dygn har han låst in sig på sitt rum med Dostojevskij. Redan i torsdags natt kom han fram till Ivans och Aljosjas möte på en restaurant. Ivan säger att ett djur aldrig kan vara så grymt som en människa. Medvetandet är grunden för all ondska och den Gud som säger sig vara allsmäktig tillåter en måttlös grymhet mot barn som ännu inte förmått synda. Som svepskäl tillskrivs de ärvda förbrytelser.

Innan de skils berättar Ivan om Storinkvisitorn som i kyrkans namn dömer Jesus till döden.

Oa fann ett trots som han delar men inte kunnat formulera för sig själv. Han har vikit undan och bäddat in sig i en okomplicerad fromhet i modern förklädnad. På fredagsmorgonen för han inte till skolan. Han sa först att han helt enkelt inte tänkte gå dit mer, sedan att han hade ont i huvudet. Mor kommer att skriva ett intyg om det behövs, det gör hon alltid när han skolkat eller låtsats vara sjuk.

Om nätterna har han smugit ner i köket och letat efter mat sedan alla somnat eller det åtminstone blivit tyst i huset. Han äter med fingrarna för att inte höras eller behöva diska besticken. För övrigt är han inte särskilt hungrig. Men mor har ställt in rester i kylskåpet. Hon räknar med att han ska hitta dem och vet att han älskar isterband, femmarkerkorv och uppstekta kroppkakor.

Bilen startar och när han hör den köra iväg reser han sig, låser upp dörren och går nerför trappan till undervåningen. I köket skär han ett par skivor av det bruna brödet, brer med smör eller margarin, lägger på några korvskivor, slår upp ett glas mjölk och sätter sig vid köksbordet. Den kladdiga degkanten fastnar mellan tänderna. Mor låter aldrig brödet jäsa tillräckligt. Likadant med gröten. Alltid full av klumpar, för lös eller för tjock.

Hon drömmer bättre än hon lagar mat. Om utrymme för hängivenheten, kärleken, beröringens poesi som hon valt i stället för orden på papperet. Köket bestraffar henne men blir också platsen där hon kan plåga sig själv så att det hörs. Där betalar hon passionens pris. Hon säger inget men ilskan skramlar när hon ställer tallrikarna i diskstället.

Jag följer Oa på nära håll men han försvinner då och då ur mitt synfält och dyker upp på en annan plats än där han nyss befann sig.

Själv märker han också hur hans sätt att se förändras. Allt har blivit tydligt och avlägset trots att det är nära honom. Han ställer glaset på diskbänken och går långsamt genom de tre rummen som ligger i fil på husets västra sida. Först matsalen där radion står liksom det höga mörka skåpet med dukar och finporslin, sedan vardagsrummet med björkmöbeln och taffeln, också den byggd av björk. I mors rum, det tredje, står det vita blombordet med reling. Det ser ut som en båt på höga ben fullastad med pelargoner och växter som varken han eller jag kan namnet på. Där dricker de te eller kaffe om kvällarna och där brukar mor sitta vid sin lilla körsbärsfanerade byrå och skriva brev när hon har en ledig stund.

I hennes rum som ligger vid sidan av fars arbetsrum har föräldrarna och barnen sina bästa stunder tillsammans innan det är dags att ta itu med läggningen av de minsta och de äldre drar sig undan till sitt. Oa tycker inte om att läsa läxor och försöker att klara av det så snabbt som möjligt vilket gör att han snart glömmer vad han tror att han pluggat in. Tyska och matematik är värst. Far känner en from ung man som kan tyska och ber honom ge Oa extralektioner. Det hjälper inte mycket. Han har svårt för det systematiska inlärandet av regler. Det är samma problem med latinet. En logik som inte bärs av känsla och intuition gör honom otålig och okoncentrerad eftersom han är ointresserad eller rent av saknar begåvning för den typen av organiserat och systematiskt tänkande. Det känner jag igen.

Möblerna tiger förtroligt och avvisande som om de förebrådde honom för att han stannat kvar hemma eller helt enkelt välkomnar honom med sin tystnad, medan han tycker att det känns som om han hade flyttat och kommit tillbaka för att minnas. Huset är på väg att bli ett hågkomstens museum. I hallen känns en svag lukt av död råtta. Han öppnar dörren till källartrappan men tittar bara ner. Där ryms en sorg som varken han eller de andra barnen vet något om. Där tog en prästfru livet av flera av sina barn och sig själv vilket gjorde att ingen på länge ville flytta in i huset.

Mor hejdar småbarnen varje gång de vill gå ner och utforska de hemliga utrymmena. Ni kan ramla i trappan, säger hon och regler dörren: Och så smutsar ni ner er. Sant är att det är rörigt och skitigt där nere och stenväggarna är oisolerade. Det är mor som går ner och tänder eller fyller på pannan om morgnarna. Inte alltid men oftast.

Oa sätter sig vid taffeln i vardagsrummet och slår några ackord. Klangen är ljus och hård men instrumentet är stämt en halvton för högt. Är det därför som inga tonarter blir naturliga för honom eller är den högra hörselgången redan för trång och minnet för dåligt? Han blåddrar i den vinröda korallboken och spelar sin favoritpsalm 434 men tröttnar och byter till "All the things you are". Hammerstein/Kern.

Det låter inte bra, han kan bara låtsas spela piano. Besviknen som vanligt slutar han och lägger några minusfemmor. Djävulens intervall. Sedan slår han igen korallboken men öppnar den igen för att leta efter psalmen som var uppslagen när han satte sig. Han hittar den, läser första strofen och blir upprörd. "I världen är så mörkt och tungt.

Varthelst jag än må lända. Hur skall mitt hjärta bliva lugnt? Till vem skall jag mig vända? Till vem i himmel och på jord. Om ej till dig allena? Du, Jesu, haver livets ord. Det eviga och rena”. Nummer 367. Johan Olof Wallin.

För ett halvår sedan skulle han ha hållit med. I varje fall på låtsas eller för säkerhets skull. Och funnit samma trons tröst och trygghet som Aljosja. Nu ser han psalmens ord som flykt och självbedrägeri. Det skulle Ivan hålla med om även om han har en del knäppa idéer som gör hans otrohet opålitlig. Otron vätter mot tron.

Oa hade fruktat att brottet med tillförsikten och avvissandet av nådens villkor skulle utlösa kaos och otrygghet men det ser ut att bli en olydnadens befrielse. Otrons lyckliga under. När han låst in sig har han kommit ut. Han har bara några hundra sidor kvar av Dostojevskijs berättelse. De består av intrig och kommer inte att förorsaka ytterligare, djupa förändringar. Jag undrar om inte den litterärt tillrättalagda översättning som han läser också är förkortad.

Jag iakttar honom för att förstå. Hans ansikte är smalt och ögonen stora och mörka. Trotset syns inte. Inte just nu. Axlarna är magra. När han var barn sköt han upp dem för att verka muskulösare. Dumt. Det fick honom att se stel ut. Han trodde att han kunde bli bred på längden. Nu bryr han sig inte. Han älskar inte längre Södermanlands regementes paradmarsch. Varför var det så viktigt att gå utåt med tårna som en annan knekt? De vuxna ansåg att det var tecken på dumhet, obegåvning och dålig uppfostran att gå inåt med tårna. Omanligt dessutom. Slapphet var synd. Samtidigt var det ett brott att ägna kroppen för mycket uppmärksamhet. Den skulle vara ett underordnat

redskap. Motion och idrott var till för att hålla kroppen i form men den fick inte tränga undan själ och ande. Kroppens lust var underordnad dess uppdrag. Fördomar och motsägelser. Hjältedyran, Karl den tolfte, reslig hållning och skamkänslor inför själens bräckliga hus. Kroppen var en farlig avgud som hävdade sig mot den underkastelse som Gud krävde.

Far är inte likgiltig för sitt utseende, tvärtom. Han går till frisören dubbelt så ofta som mor. Men hon älskar hattar och drömmer om en Spirellakorsett som kan kontrollera kroppens former åt henne, eftersom hon inte vet hur man gör det själv. Hon borde ha simmat mer eftersom hon älskade att sänka sig ner i sjöar eller hav. Precis som mostrarna la hon sig på rygg och sparkade av alla krafter. Men far var en vacker man som älskade att bli uppvaktad men inte vidrörd. I varje fall inte om någon såg eller ens anade det. Simmade han så var det utan plask och med huvudet högt.

Men fotboll på helgdagar! Far var indignerad fastän han älskade att sparka boll när han var ung och lånade sin pappa Konrads bil för att åka och se matcher som inte spelades på hemmaplan.

Som vuxen föraktade far pojkar som spelade fotboll på söndagarna. De var lika syndfulla som kvinnor med läppstift och målade naglar. Och vilodagen inträdde redan vid lördagens helgmålsringning. Dessförinnan fick Oa dra den tunga krattan längs trädgårdsgångarna för att till och med gruset skulle se respektfullt och fromt ut. Och så blev det tyst till aftonbönen och efter. Det var dödstråkigt att helga vilodagen.

Numera låter Oa axlarna hänga och kroppen öppna sig för den motrörelse i musiken som håller rytmen genom att gå på tvärs mot takten. Det är bara töntar som klappar händerna på ett och tre. Det marscherar i huvudet på dem och de vet inte hur musiken rör sig. När jag avlyssnar Oa känner jag att det redan finns en motrytm i honom som också kommer att prägla hans förhållande till dikt och litteratur. Eller hade han redan funnit den när han läser ”Bröderna Karamazov”?

Oa föraktar muskelknuttar på samma motsägelsefulla sätt som far men sätter värde på sin kropp. Han vill gärna se bra ut men han är inte avundsjuk på dem som är starka och sportiga. Kroppen är till för musik, läsning, vandringar i skogen, drömmar, cykling, lek i mörkret, fantasier och smekningar, alltmer av de beröringar som fyller nattens fantasier. Han avskyr gymnastik med lek och idrott, särskilt lagsport. På rasten före gymnastiktimmarna hänger han och några likasinnade utanför lärarens kontor för att slippa vara med. De har ylletröjor som räcker till knäna, hostar och snyter sig antingen de är förkylda eller ej. De vill inte stå på rad och hoppa bock. Viktiga kroppsdelar kan komma i kläm. Bara tanken på vad som kan hända inger obehag. Fast det är det ingen som talar högt om.

Läraren blir förbannad och låter dem ofta gå så att de inte ska förstöra lektionen för resten av klassen. Men ibland vägrar han att godta deras argument och tvingar dem att delta.

Oa byter till gymnastikbyxor och skor men hasar in i gymnastiksalen med tröjan på. Reservofficeren som blivit lärare blir tvärarg och far ut mot honom men han ger igen genom att säga att han inte underordnar sig någon knekt-

mentalitet. Tyst tänker han: att gå i gymnasiet borde innebära att man fick lära sig att inte lyda order. Att bli vuxen är att inte längre behöva godta andras påbud. Högt säger han att en kapten i reserven inte borde ha rätt att vara så odisciplinerad och oförskämnd att han skriker mot sina elever.

Han verkar inte medveten om det men jag hör hur arrogant han låter. Provokationen blir alltmer hans glädjekälla. Den får honom att känna sig sann, fri och verklig. Han fångar sitt nu men vet inte vad jag vet: att nuet är en tunn hud utanpå tidens kropp.

Efter frukostrasten frågar klassföreståndaren honom varför han uppfört sig illa mot gymnastikläraren. Därför att han betar sig på ett sätt som inte är värdigt en lärare, svarar Oa rätt snorkigt. Den vänliga och humoristiske Arvid Hamdahl blir lika rasande som gymnastikläraren, som om beskyllningen riktades mot honom och hela lärarkollegiet.

När november närmar sig används gymnastiklektionerna till att träna eleverna i att ordna sig i raka led och marschera runt på den asfalterade skolgården. I samma tåg som de trenchcoatklädda flickorna från Flickläroverket ska pojkarna från Hvitfeldtska tåga nerför Avenyn och hylla Gustaf den andre Adolf.

Oa vägrar. Han går till rektorsexpeditionen och begär att få slippa. Är du emot att arbetarna demonstrerar på första maj, frågar rektorn. Nej, men det är något annat än att tåga på led för en död gammal krigarkung, svarar han: Jag är pacifist. Så du tänker inte göra din militärtjänst? Nej. Är det för att din far är präst? Nej. Varför då? För att jag inte vill lära mig att döda människor.

Rektorn ser skeptiskt på honom men bryr sig inte om

att driva diskussionen vidare. Men han kan ju inte ge honom ledigt på skoltid. Hur många skulle inte då smita från marscherandet. I stället får Oa ordna böckerna i skolbiblioteket medan de andra travar nerför Avenyen. Men det blir inte mycket gjort. Han sätter sig och läser. Bläddrar i uppslagsböcker och bildverk. Skolans stenfästning är ett övergivet fängelse där han är ensam kvar. Inte ett eko i korridorerna. Till och med vaktmästarens rum är tyst och livlöst. En vacklande känsla av långsam tid arbetar i hans huvud med en grumlig, tung och konturlös fråga som han ännu inte kan besvara: är han instängd eller fri?

Han har tråkigt. Han skulle vilja ha en Gustaf Adolfbakelse.

Oa är på väg mot sig själv genom att trotsa allt som är godkänd vana, ackord och harmonier som ger sig själva, artigt uppförande, rim och reson. Han vet inte att formella tvång kan leda till nya upptäckter, rim och reson är för nära förknippade med varandra. Visst kan han vara vänlig och hjälpsam. Men inte som förr när han fick syskonen att putsa föräldrarnas skor när far och mor var borta. Barn kan vara riktiga svansviftare innan de mognar till trots. Eller trotsiga innan de förstår hur behagfullheten belönar dem.

Oa ville bli älskad genom att gå far och mor till mötes. Det gjorde han inte bara av inställsamhet utan framför allt för att han ville vara med och bestämma. Som förstfödd betraktade han sig självklart som mera värd än småsyskonen. Han älskade sin mor och beundrade sin far. Oa ville predika, umgås med Gud och Gunilla fick ta upp kollekten.

Jag minns inte vad han sa, jag ser det inte på honom nu men hoppas att han tar mig med tillbaka till den delen av sin barndom. Han lekte präst och rollen var viktigare än vad han valde att säga. Kanske var det samma sak för far fast han motiverade vältaligheten och sin egen auktoritet med en fast tro och bestämda övertygelser.

Att härma far och leka präst ställde Oa i centrum och han fuskade inte. Han hyste en gränslös tillit. Retoriken var mer innehållsrik än orden och blev en befriande musik.

En julaftonskväll när han var liten dansade änglarna utanför fönstret som vita virvlar mellan snön och himmelens mörker. Han var den ende som såg dem men alla trodde honom när han berättade hur elegant och högtidligt de rörde vingarna. Han levde i den trygghet som gjorde drömmar och fantasier verkliga. Och om de inte var verkliga så var de ändå sanna.

Anpassningen är en fälla. Oa blir avundsjuk på dem som finner kraft i det givna och står stadigt i musiken utan att begränsas av tryggheten. För honom har musiken inte någon naturlig form och därför händer det att han kommer in för tidigt eller för sent när det är hans tur att ta upp melodin eller improvisera. Och sedan hör han inte övergången till sticket, mellanspelet, "the bridge". Putte, som spelar altsaxofon och aldrig har några sådana problem brister i skratt och pianisten vänder mitt i takten. Oa måste räkna för att komma rätt. Åtta takter kan lika gärna vara nio eller sju, bluesen slutar på tolv men vacklar som väl är mellan dur och moll.

Han är begåvad med experimentlusta. Samtidigt finns det ett tomrum i hans förmåga att lyssna, förstå och finna

givna sammanhang. Det naturliga är bara kroppens konventioner. Är det så han tänker eller i alla fall känner? Är det därför det som just nu sker med honom händer? Något i honom vars upphov varken han eller jag känner till tvingar honom ut ur den trygghet som dittills varit självklar.

För det mesta. Men inte alltid. Det är inte första gången. När han var fjorton, nykonfirmerad och könet sved trodde han att far och mor hatade honom. Det var som om känslan kom från ingenstans. Han förstod den inte, den var bara ett faktum. Ensamheten och behovet av beröring var gränslöst och tillfredsställelsen totalt utom räckhåll. Han rullade en låtsascigarett av björklöv, satt och frös i trädungen och fantiserade om att försvinna för att straffa dem och bli av med sig själv. Men när han frågade mor och far varför de övergav honom tittade de på honom som om han inte var riktigt klok. Det var han inte heller. Han begrep varken varifrån känslan eller orden kom. Hans upplevelse av dem som fanns runt omkring honom var förvriden och han förlorade tilliten till allt. Men det hade inte samma konsekvenser som det han nu går igenom. Han höll fast vid tron.

Könspaniken, längtan efter okysk närhet härjade i kroppen och föräldrarna såg på honom som om han förvandlats till en främling. De satte en bok i händerna på honom som handlade om kärlek och graviditet men som inte sa ett ord om hur lusten skapade barnet i mammans livmoder. När han och kompisarna lekte kurrägömma med tjejerna bland de övergivna lagerlokalerna i industriområdet på andra sidan järnvägen såg pojkar och flickor till att de föll i varandras armar och tryckte sig mot varandra. Tillsammans gömde de sig. Förevändningen var att inte bli upptäckta

och därför började leken sällan förrän mörkret föll, eller otåligt i skymningen.

Det var inledningen till en befrielse som först vuxenheten kunde fullborda. Dit var det oöverskådligt långt. Vägen genom barndomen och ungdomen kändes oändlig. Med vemod och saknad hade han sett en dubbeldäckare ta sig fram över himlen och försvinna till framtiden på andra sidan horisonten. Ljudet från den ensamma motorn var en sång som bar planet tills den förklingade. Han blev kvar i tystnaden och var tvungen att avverka samma sträcka till fots. Bakom horisonten blev musiken flerstämmig och stark, det var han övertygad om och han kunde höra det i drömmarna om natten. Ett stycke silverfärgat sidentyg från en spärrballong påminde honom inte om undergången utan om framtiden. Och om att det fanns en annan värld bortom skogen.

Det var som om det skulle ta ett helt liv innan den vuxna tillvaron öppnade sig och blev tillgänglig. Han visste inte att han då skulle fastna i en oavbruten serie ögonblick som förmedlade nuet men till synes var oförbundna med varandra och dolde den meditativa reflektion som uppfyllde honom som barn och ung tonåring. Tidens hud kliade i ögonblicken och det förflutna blev otydligt. Och sedan? Då blev livet överblickbart och om han hade anat det skulle han bli lika stillsamt häpen som jag är nu.

Jag tror att han är rädd. Den djärvhet han visar styrs av krafter som han inte känner. Han tycker inte själv att han är modig. Men det han gör är ofrånkomligt och styrs inte av desperation utan av nödvändighet.

Gud finns nog inte och om han gör det så är han en skurk som kräver underkastelse och förbjuder människor

att njuta av allt som gör livet värt att leva. Vill man försäkra sig om evigt liv måste jordelivet vara ett strängt och regelfyllt fängelse och kroppen betraktas som ett hot mot saligheten.

Oa upprepar denna tanke som jag ser i hans inre. Nyss var Gud alltings självklara trygghet och de som stod utanför gemenskapen med Jesus Kristus var förlorade i ett torftigt liv. De befann sig redan i helvetet vars eld inte brinner våldsamt och dramatiskt utan blekt, långsamt frätande och är outsläcklig. Valet stod mellan att vara instängd eller utestängd.

Minnen följer inte kronologisk ordning förrän man tvingar in dem i led. Jag ser Oa som bara är sju, åtta år i kyrkan tillsammans med sin lekkamrat Ellen som nog är ett par år äldre. De sitter på läktaren nära hennes far som är organist. Dit brukar Oa inte få dra sig undan men han älskar att vara där och se ner på det stora kyrkorummet där mor vill ha honom vid sin sida. Dessutom tycker han om att se hur kantorn spelar med fötterna. Det skulle han själv vilja göra eller åtminstone få stå bakom orgelhuset och trampa luft in i instrumentets bälgar.

Men det är kallt i kyrkan, benen knottrar sig. Varför får inte småpojkar ha långbyxor? Han är inte ens tillräckligt gammal för att ha golfbyxor och de stickade långstrumporna vill han inte ha för de kliar när huden blir fuktig av svett.

Oa knuffar försiktigt på Ellen och hon förstår vad han menar. De smyger sig nerför trapporna och går ut från kyrkan och kyrkogården så att ingen ska se dem. Solen skiner varmt men vinden är sval. Därför fortsätter de till uthuset

på andra sidan prästgården och upp på vinden där blåsten inte når dem. Där inne är det vårvarmt och solen torkar golvplankorna på ett sätt som stärker den goda trälukten. Här har Oa leksaker som han inte vill att hans småsyskon ska komma åt. Flygplanen och militärbilen i camouflagegrå plåt med en kanon på flaket som han har fått av farfar Konrad. Tillsammans går han och Ellen runt och letar efter fladdermöss i vindsrummets mörka hörn men finner inga. De hänger nog i vedboden under dem.

”Kom så ställer vi oss i skåpet”, säger han plötsligt och Ellen går före honom in i ett högt, tomt skåp med glasdörrar. För en gångs skull kan de titta ut i stället för att stå utanför och kika in på saker och ting. De ställer ut sig själva och det känns som om de såg sig själva utifrån.

För att de verkligen ska bli utställda inuti skåpet skjuter Oa igen glasdörrarna och med ett svagt klickande glider de i lås. De går inte att öppna inifrån. Han blir rädd och det blir nog Ellen också men det ser han inte eftersom rädslan stänger in honom i sig själv. De skulle dö därinne. Luften skulle ta slut. Förtvivlan var allt som återstod. Ingen skulle finna dem förrän det var för sent och de har förvandlats till hopsjunkna föremål. Men efter en stund kommer Ellens storsyster Tuva för att ta reda på vart de har tagit vägen och när hon inte kan skjuta isär skåpdörrarna springer hon och hämtar sin mor i kyrkan. Mamman befriar dem och skyndar sig tillbaka för att inte missa nattvardsgången.

Rädslan för att dö i skåpet dröjde länge kvar i Oa. Han minns fortfarande ångesten, fastän jag har reducerat den till ett blekt minne. Men nu är han på väg att ta sig ut ur den instängdhet som han aldrig har velat lämna. När de kom ut på trädgårdsgången kände han solens värme och

vindens svalka, dammet från det grova, nykrattade gruset och lukten från hönshuset. Han sprang in i prästgården och rusade genom alla rummen, kastade sig ner på sin säng i barnkammaren och väntade på att mor skulle komma hem.

Oa undrar om han skall ringa till någon eller åka till Barbro. Där talar ingen om Gud. Hon lyssnar milt när han lägger ut texten och ber att han skall köpa en persika åt henne. Hon liknar en sådan frukt. Det har han aldrig sagt till henne. Hon vet det ändå. En gång när de var ute och gick om vintern knuffade han på skoj in henne i en snödriva. Hon tyckte inte det var roligt. Persikor mår inte bra av att kastas i snön. Varsamhet gör henne mjuk, varm och väldoftande och han får lägga händerna på hennes höfter. Fastän han ibland är tvär och krävande njuter han av mildheten mellan dem.

Men nu vet han inte om han har lust att berätta vad som händer. En gång sa Gibbe, som spelar kontrabas, trumpet och ventilbasun, att han tyckte det var märkligt att Oa kunde vara ihop med flickor utan att det störde hans tro. Det var han avundsjuk på. Själv klarade han inte av det även om han berättade vad de brukade leka för lekar med flickorna bland ytterkläderna i pingstkyrkans garderob. Hans föräldrar var pingstväänner och varje gång Oa hämtade honom på väg till en spelning ville Gibbes mor diskutera Jesu kärlek med dem och varna för synden. De stängde av skivan med Jay Jay Johnson och satt i köket och lyssnade för att slippa bråk och verka snälla. Fast i själva verket tyckte mamman om att diskutera och bli motsagd. Det fattade inte Oa. Sedan gick de till Vasas gymnastiksal eller Samskolans aula för att spela. De älskade samtalet och

trotset i musiken, anpassade sig och utmanade varandra på samma gång. Misslyckandena var tillfälliga och snart glömda. Mellan dem vidgades hjärtat och rytmen fick Oa att lyfta från underlaget. Motståndet bar honom och han fångade det i ackordens mellanrum.

Både Oa och de andra såg överseende men nedlåtande på paren på dansgolvet som höll om varandra i foxtrottakt. Dans var bara förspel. Sista dansen en tryckare som skulle få sin naturliga fortsättning. De som påstod något annat ljög. Oa förstod inte hyckleriets subtila vällust.

När de slutat spela och klockan var tolv stod det alltid några tjejer och väntade. De var rara och smeksamma. Utan dans.

Nej, han ringer inte och han får inte till stan. Inte heller tar han på sig jackan och går bort till fröken Andersson. Hon är pensionär och bor med två undulater i en villa inte långt från prästgården. Hon liknar själv en fågel. Litet ansikte och pigga ögon. Han tycker mycket om henne. När det är bråkigt hemma går han till henne och sitter och läser i tystnaden i hennes stora rum. Hon är hans muntra och lyssnande vän som tycker om när han kommer, bjuder på kaffe, kakor och ibland ett glas vin. Han hämtar ut åt henne på systemet och om han ber om det lånar hon honom motboken och skriver en beställning eftersom han inte är myndig.

Hon dricker inte mycket och när hon får en inackordering som visar sig vara en alkoholiserad och spelberoende ung man som blir aggressiv och obegriplig när han är full blir hon kränkt, skrämmd och oroad både för hans och sin egen skull. För första gången möter Oa en vänlig

och trevlig yngling som blir en obehaglig främling när han är full. Det är som om han var två skilda människor som inte känner varandra. Oa kommer aldrig att urskilja någon sådan spricka i sig själv förrän han närmar sig min ålder. Den blev aldrig lika djup. Han tycker att han hängde ihop med sig själv även när han befriade sig från måttfullhet och hämningar och njöt av berusningens frihet. Och att vara sig själv när han inte var sig själv.

Innan Oa lärde känna henne drev fröken Andersson en speceriaffär tillsammans med sin syster. ICA hette Haakons Livs på den tiden. När hon talade om det för honom mindes han en vinter som barn när han var sjuk och hade den typ av feber som befäster minnen som stillbilder med rena dofter och med rummets temperatur, ljus och tystnad: Han stod vid barnkammarfönstret i sin randiga pyjamas och såg hur en gul varutransportbil långsamt körde nerför den snöhöljda backen mot stationsområdet. Innan den försvann i kurvan välte den liksom i ultrarapid och la sig på sidan. Haakons Livs.

Systemen, som är död och liksom affären nedlagd, älskade Strindberg och for varje år till Stockholm på hans dödsdag och satte vårblommor på graven. John Landquists utgåva av Strindbergs samlade skrifter i femtiofem gröna jugendband med guldsnitt står i bokhyllan på kortväggen och Oa läser dem från pärm till pärm. När ”Kärringa Andersson”, som han ömsint kallar henne, till slut måste flytta till en liten lägenhet i centrum, eftersom villan blivit för stor och krävande för henne, skänker hon honom hela Strindbergsutgåvan.

Men till dess finner han ro i hennes rum och när han har sett Per Oscarsson som Hamlet på Stadsteatern tre gånger

lär han sig pjäsen utantill och spelar upp alla rollerna för henne. Hos Pers Hamlet finns en galenskap som han känner igen som en tydligare och mer storartad framtoning av sig själv. En hel del av fars fåfänga och självklara självhävdelse sitter i Oas gener. När han ser den Hamlet som Bengt Ekeröth satt upp beundrar och avundas han både rollen, regissören och skådespelaren. Spelad galenskap är en befrielse från förnuftets och konventionernas förtryck och den egna ängsligheten. Oa är en uppriktighetsmoralist. Ärlighet är att bryta mot allt förväntat och anpassligt.

Fröken Andersson undrar om han ska bli skådespelare. Nej, det vill han inte, möjligen regissör. Far önskar att han skall läsa historia och göra en akademisk karriär. Men Oa vill helst bli jazzmusiker. När han köpte sin första trumpet och förfalskade fars namnteckning för att kunna ta ut sina sparade femtio kronor på postsparbanken utan att avslöja hur mycket instrumentet kostade så far strängt till honom att han inte fick spela mer än en timma varje dag.

Just därför övar han en timma om dagen vilket är mer än vad han hade tänkt sig. För att inte underkasta sig och vara lydig går han ibland över tiden men det är det ingen som märker. Det envetna tränandet driver upp hans teknik. Han spelar inte bara jazzlåtar utan exercerar med skalor, marscher och snabba polskor i det höga registret.

Tekniken gör honom anspråksfull och han tar sig toner över huvudet. Då musikeleverna ska ha konsert i aulan och alla föräldrar och syskon är inbjudna bestämmer han sig för att spela första satsen ur Haydns trumpetkonsert. Skolans musikdirektör som ackompanjerar honom föreslår att han i stället ska välja den långsamma satsen som är melodiskt vacker och känslorik men inte lika tekniskt

krävande. Oa vägrar men misslyckas totalt, spräcker toner och tappar melodiföljden. Far och mor sitter i publiken. De ser betryckta ut men säger ingenting när de träffas efteråt och han följer med dem i bilen hem.

Detta händer året innan han läser "Bröderna Karamazov".

Nu är det 1953. Oa är sjutton år. Jazzbandet som han bildat tillsammans med några vänner och skolkamrater träffas en kväll i veckan för att repetera, umgås och pröva nya melodier och upplägg.

De spelar blues och standardlåtar men också arrangemang av Gösta Theselius och Lasse Gullin. I maj kom de tvåa i en skoljazztävling och fick veta att deras försök att spela avancerade kompositioner var lovvärda och pretentiösa. Oa själv "visade fin trumpetsteknik men slarvade med harmonierna", skrev signaturen Blue-Note i GT. Kritiken var befogad. Han kastar sig ut i djärva melodislingor, söker motrytm och dissonanser men han är inte tillräckligt hemmastadd på det underlag som han ska lyfta ifrån. Resultatet blir varken spännande och provokativt eller vilsekommet och intetsägande.

En eftermiddag när han står och väntar på spårvagnen vid Mölndalsbro ser han en liten tidskrift i presskioskens fönster. Den heter "All världens berättare" och innehåller en novell om jazz. Det är ett tecken, en fingervisning, den skyddsängel han numera förnekar pekar ut den åt honom. Han köper den. "Black Water Blues" är skriven av en ung amerikan, Monty Culver och översatt av Pär Rådström.

Dikten och musiken slåss om hans hjärta, livslust, tankar och lidelse. I sinom tid kommer orden att vinna men förhållandet till musiken fortsätter att utvecklas i hans sätt

att skriva. Han komponerar inte, han improviserar, vägrar att ordna allting systematiskt. I stället lyssnar han på känslor som utmanar subtila motstånd men också leder vidare.

Snart kommer familjen tillbaka från kyrkan. Han funderar på om han skall koka te åt dem, duka i vardagsrummet och, för att inte skapa strid, låtsas som ingenting. Eller gå till grannen och spela kort så att hans slipper fars sammanbitna ilska och mors ömsinta sorgsenhet. Smyga iväg upp till mors sjö i berget, Horsikan. Nej, det är söndag. Det kan vara alldeles för många människor där. Han ska läsa i Jobs bok om makten och ondskan. Inte just nu. Han går ut för att känna hur luften är. Sval och mild. Ser ner mot bageriet och tänker på Britta. Hon är tjuguett år och förlovad. Eller var. När han var ensam i somras erbjöd hon sig att komma och diska åt honom. De fick en hemlighet tillsammans trots att hon tyckte att han var alldeles för ung. Om han åtminstone hade varit arton! En kväll for de in till Konserthuset och hörde Lena Horne. När de kom tillbaka gick de ner i källaren i hennes hus. Svenska flaggan låg som ett lakan över en undanställd soffa. Andra gånger smög de in i hennes rum om kvällen och när hennes far kom vacklande för att kontrollera att dottern var hemma och säga god natt till henne gömde Oa sig i garderoben.

Nu är de tillbaka. Gruset knastrar under däckerna. Först kommer småungarna infarande genom glasverandan. Efter dem släntrar Bengt, en smula tungsint. Han stannar på trappen och lyssnar på fåglarna. Det enda han har emot söndagen är att det snart är måndag. Skola, jäkt och missförstånd. Det är växlande molnighet, solen lyser ibland

upp rummen men det mullrar på avstånd. Eftertänksamhet är bara dumhet. Han måste vara sjuk eftersom han är så långsam. Det är vad far tror. Att han har haft en hjärnhinneinflammation i smyg.

Nu åskar det i Danmark, säger Bengt och Gunilla tittar på honom som om han inte var riktigt klok. Men det glittrar i hans ögon. Han vet att det absurda är underhållande. Lille Andreas grimaserar åt honom och ruskar på huvudet: ipptetippetala, amenomenala, ippetipp, amenom. Han vägrar skilja på ord och toner och gillar att retas. Elisabeth fnissar och blir orolig. Hon är bara fyra år och slår armarna om Oas knän.

Far ställer in portföljen i arbetsrummet och går ut i köket där mor nu kokar te och plockar fram bullar och kakor, platta drömmar som doftar vanilj. Han vill gärna ha en smörgås eller två och sätter sig i vardagsrummet och väntar. Ost och marmelad. Far blir lätt arg när han är hungrig och det är han ofta. Gunilla dukar och ber Oa hjälpa till. Men han står tyst och ser ut över gårdet ner mot vägen och rör sig inte. Far låtsas inte lägga märke till honom. Han läser tidningen medan han väntar på mor. Henne måste han alltid vänta på. Det är hennes sätt att tvinga till sig uppmärksamhet. Hon utmanar hans otålighet som snabbt tröttar ut honom. Bara teceremonien är över ska han ta sig en tupplur.

”Men Oa, där är du ju”, säger mor när hon kommer in med brickan: ”Hur är det egentligen?” ”Bra”, svarar han och lägger två sockerbitar i sin kopp. ”Men vad har du gjort”, frågar hon. ”Ingenting.” ”Du kunde väl ha följt med till kyrkan”, säger Bengt. ”Nej, det kunde jag inte.” ”Varför?” ”Jag tror inte på vad de håller på med där”, svarar han.

Far slår ihop tidningen, reser sig och går in i sitt rum. Dörren smäller igen. Förstår du inte att du gör far ledsen, säger mor. Och mig med. Det handlar inte om att göra någon glad eller ledsen, svarar han, det handlar om vad som är sant eller falskt.

Mor skakar på huvudet och ser ut som om hon hade blivit vägrad en omfamning av sin älskade förstfödde son. Hur kan du göra mig en sådan sorg, viskar hon och de andra barnen sitter orörliga med ögon och öron på helspänn trots att de helst inte skulle vilja höra någonting. Vad kommer nu att hända? Det kanske inte är så farligt mor, säger Bengt, han ändrar sig säkert.

Jag ser syskonen. Gunilla och Bengt tar för sig av kaffebrödet. Andreas tar ett par kakor men reser snart på sig från bordet och kryper upp i en stol vid fönstret. Han står på knä och ser ner mot vägen. Elisabeth drar i hans fötter. Oa sitter tyst i ena soffhörnet. Han lägger vänstra underarmen på armstödet och tycker det är skönt att ingen sitter nära hans andra sida. Rummet är fullt av otålighetens frid, som samtidigt är en splittrad mållöshet.

Undrar om mor någon gång ångrar att hon skapade barn i stället för att fortsätta med poesin eller förverkliga sina skådespelardrömmar. Men kanske även verser gör uppror när de växer upp och att vara prästfru är åtminstone till dels att spela teater.

Mor älskade Harriet Löwenhjem ända tills hon själv dog och när hon var tonåring skrev hon dikter i hennes anda som morfar tog in i Eksjö Tidning där han var chefredaktör. Jag tror hon hade mer gemensamt med Löwenhjem än jag har vetat om: trots och underkastelse, lekfullhet och annalkande död, ensamhet och åtrå. Men den stora kär-

leksdrömmen maskerade både trotset och underkastelsen. Trotset blev osynligt och underkastelsen full av förverkligandets glädje.

Bengt vill att alla skall vara snälla mot varandra. Han avskyr gräl och bråk. Gunilla håller sig skeptisk i bakgrunden. Hon tänker inte söka in vid tullen fastän far tycker att det vore en bra och säker framtid för henne. Hon går på Vasa flickskola och far vill absolut att hon skall söka in på Rudbeckska gymnasiet. Men den revolt hon förbereder ligger ännu några år framför henne och leder till bilder och föremål snarare än till ord, uniformer, statlig tjänst och fast månadslön. Men när hon i hemlighet söker till Slöjdföreningens keramikutbildning och kommer in accepterar föräldrarna hennes initiativ. De blir rent av stolta över att ha en konstnärlig dotter.

Men nu tänker Gunilla inte ta hand om disken.

Mor bär ut brickan med koppar och fat. Hon tycker det är skrämmande att Oa bara tänker på sig själv. Han var så mild och hjälpsam när han var liten, ett brådmoget och ansvarstagande barn som stod vid hennes sida. Särskilt när far var borta och det var tungt att hålla styr på småbarnen. De minns alla den söndag då de som vanligt var ensamma och Andreas blev törstig och drack ur en flaska lättfotogen som stod under diskbänken. Han fick nog inte i sig så mycket, men ändå. De gick en lång promenad för att trösta sig när faran för pojken var över. När de kom hem hade steken bränt vid. Hela huset osade förstörd mat.

Dagen fick ett namn: Dilutinsöndagen, då allt var som värst. När andra olyckor eller trista händelser utspelades kunde dagen alltid jämföras med Dilutinsöndagen men den kom aldrig att överträffas vilket gjorde själva begrep-

pet till en tröst.

Vad hände egentligen för tre år sedan? Hur kunde en ung människa som fått så mycket kärlek förändras så? De borde aldrig ha flyttat till stan. Det var nog därför det hände. Mor ville inte lämna prästgården i Frinnaryd för en trång trerummare i Mjölby. Värden var snål och elak, temperaturen låg. Högst 14 grader om vintermorgnarna. När värdparet hade haft fest en sen kväll och hållit föräldrarna vakna bad far Oa ta fram trumpeten och spela av alla krafter i rummet under deras sovrum. Klockan var tio på förmiddagen. Det var första gången far bad honom spela.

I prästgården i Västra Ryd som ligger vid Östra Lägern var Oa född under ett åskväder en sen söndagskväll i juni. Mor visste inte varför hon mådde så tjuvtjockt den där kvällen, hon trodde att hon blivit sjuk. Eller var det den våldsamma åskan som skrämde henne? Det var ju sex veckor för tidigt räknat från bröllopet. De hade gift sig i slutet på oktober. Men när barnmorskan kom fick hon genast veta vad som var på gång.

I Västra Ryd bodde de bara ett år. Sedan fick far ett vikariat i Rinna. Den första fasta tjänsten fick han som komminister i Frinnaryd 1939. 1945 blev han stiftsadjunkt med ansvar för ungdomsverksamheten i stiftet. De ville flytta till Linköping men där var hyrorna för höga. Därför blev det Mjölby. Och 1951 bytte han stift med hjälp av sin vän Bo Giertz som varit komminister i Torpa men blivit biskop i Göteborg. Så kom de till den övergivna prästgården i Mölndal.